

DUBRAVKO DERK*, INA STAŠEVIĆ**

Usporedba nekih trendova delinkvencije u Hrvatskoj tijekom rata i nakon rata

Sažetak

Svrha ovog rada je usporedba nekih osnovnih aspekata maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj tijekom rata (1991.-1995.) i neposredno nakon rata (2006.-2010.) Analiza se temelji na službenim podacima o broju maloljetnih osoba koje su u navedenim razdobljima prijavljene zbog počinjenog kaznenog djela, odnosno koje su optužene ili im je izrečen prijedlog za izricanje sankcije kao i kojima je izrečena sankcija. S obzirom na to da su korišteni podaci Državnog zavoda za statistiku, u tablicama se navodi jednako kao u izvoru: optužene i osuđene osobe. Međutim, sustav sudovanja za mladež u Hrvatskoj koristi termin prijedlog za izricanje sankcije umjesto optužnice, odnosno izrečena sankcija umjesto osude. U radu se promatraju podaci vezani za ukupni kriminalitet maloljetnika, imovinski i kriminalitet protiv života i tijela. Navedeni podaci uzeti su iz Statističkog ljetopisa Republike Hrvatske te obrađeni metodama deskriptivne statistike, analize trendova, verižnog i baznog indeksa te hi-kvadrat testa. Dobiveni rezultati ukazuju na to da je u ratnom razdoblju intenzivnija kriminalna aktivnost maloljetnika nego u poratnom razdoblju, te da je u jednom dijelu ratnog razdoblja prisutan znatan porast ukupnog kriminaliteta maloljetnika. Uočene su također i razlike u izricanju sankcija u promatranim razdobljima. S obzirom na nedostatna istraživanja utjecaja rata i poraća na kriminalitet maloljetnika, ovo istraživanje daje važne podatke o kratkoročnim utjecajima i otvara pitanje dugoročnih utjecaja rata i poraća na kriminalitet maloljetnika.

Ključne riječi: maloljetne osobe, delinkvencija, rat, poraće, Hrvatska.

* dr. sc. Dubravko Derk, Zagrebački holding, Zagreb.

** dr. sc. Ina Stašević, v. pred., Studij sestrinstva, Visoka tehnička škola, Bjelovar.

UVOD

Maloljetnička delinkvencija smatra se najozbiljnijim oblikom poremećenog ponašanja mladih (Stanić, 2006). Porast maloljetničke delinkvencije povezan je s nekoliko važnih skupina čimbenika. U osnovi, radi se o dvije skupine tih čimbenika: unutarnji (subjektivno-psihološki) i vanjski (socijalni i kulturni) čimbenici. Poznato je da prirodne katastrofe mogu imati učinak na razvoj adolescenata (Miller i Kraus, 1994), kao i ratno stanje (Kilbourn, 1994; Gassler, 1995; Weine, Becker, McGlashan, Lub, Lazrove, Vojvoda i Hyman, 1995). Negativan utjecaj rata na obitelj, osobnu sigurnost i razvoj ličnosti posebno je proučavan tijekom rata u Hrvatskoj (Maučević, 1991; Budanko, 1991; Moro, 1991; Moro i Vidović, 1991; Brumen-Budanko, 1992; Kocijan-Hercigonja, 1992; Jensen, 1994; Cajner Mraović i Stamatel, 2000).

U tom razdoblju mlade su osobe izravno ili putem medija svjedoci svakodnevnom nasilju i drugim posljedicama rata i razaranja. Tako je jedno od istraživanja potvrdilo povezanost društvenog nasilja i maloljetničke delinkvencije (Mrug i Windle, 2010). Ovdje se može raditi o poteškoćama prilagodbe ili procesuiranja psihološke traume nastale zbog statusa prognane osobe, što je kasnije povezano s roditeljskim neslaganjem, raskolom u obitelji, antisocijalnim ponašanjem roditelja, niskim приходima obitelji, visokom stopom delinkvencije u školama i susjedstvu (Begovac, Rudan, Begovac, Vidović i Majić, 1997). Zbog dramatično promijenjenih društvenih okolnosti u ratu, s velikim brojem izbjeglica iz različitih područja, postoji mogućnost kulturološkog sukoba zbog stvaranja novih vrijednosnih normi (Einat i Herzog, 2011). Najnovija istraživanja o utjecaju rata i prognaništva na pojavu delinkventnog ponašanja ukazuju na moguću uzročnu povezanost (Beckley, 2013). Nadalje, povećanje delinkventnog ponašanja u novim sredinama zabilježeno je kod pripadnika nacionalnih manjina koji su se naselili kao radnici migranti (Lahlah, Van der Knaap i Bogaerts, 2013). Istraživanja pronalaze mehanizme koji povezuju socijalnu ranjivost i delinkventno ponašanje među skupinama mladih ljudi (Vettenburg, Brondeel, Gavray i Pauwels, 2013).

Povezanost između izloženosti nasilju u djetinjstvu i antisocijalnog ponašanja, pobudila je veliko zanimanje za razumijevanje i sprečavanje kriminalnog ponašanja. Međutim, unatoč ograničenom broju dobro osmišljenih studija dokazana je moguća uzročna povezanost, premda se malo zna o intenzitetu ove povezanosti. Metaanaliza 18 studija izloženosti nasilju i antisocijalnog ponašanja pokazuje da korelacija varira od studije do studije, ovisno o razlikama u metodologiji, stanovništvu i pristupu (Wilson, Stover i Berkowitz, 2009). Ti podaci ne potvrđuju jednostavnu izravnu vezu između rane izloženosti nasilju i antisocijalnog ponašanja, ali upućuju na utjecaj više čimbenika na taj odnos.

Istraživane su posljedice ratnih iskustava u odnosu na razlike u strukturi obitelji maloljetnih delinkvenata u prijeratnom i poslijeratnom razdoblju (Mikšaj Todorović i Butorac, 1991). Promijenjeni odnosi u obitelji utvrđeni su najčešće među promatranim varijablama obiteljske strukture pri čemu poratna generacija živi rjeđe s oba roditelja od predratne generacije u vrijeme ispitivanja. Utjecaj rata na obiteljsku koheziju bio je destruktivan, što očito može uzrokovati pojavu antisocijalnog ponašanja maloljetnika. Maloljetni delinkventi iz migrantskih obitelji imaju manje povoljan gospodarski i stambeni status, često se suočavaju s društvenim patološkim pojavama u obitelji i imaju više problema u školi. Rezultati istraživanja maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj pokazuju da je situacija u prognanim ili iseljenim obiteljima rizična u smislu pojave poremećaja u ponašanju i maloljetničke de-

linkvencije (Cajner Mraović i Šućur, 1997), te da ratni događaji, kao najteži i najduži oblik stresa, nedvojbeno imaju određeni utjecaj na razvoj delinkventne aktivnosti djece i mladeži (Stašević, Ropac i Lučev, 2005).

1. MATERIJAL I METODE

Zbog navedenog, zanimljivo je analizirati obilježja maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj tijekom pet godina ratnog razdoblja, u usporedbi s odgovarajućim rezultatima istraživanja dobivenih tijekom pet godina poslijeratnog razdoblja. Imajući u vidu i potencijalne dugoročne utjecaje rata na pojavu maloljetničke delinkvencije, u ovome radu istraživanje se ograničava na prvo poslijeratno razdoblje kako bi se identificiralo kratkoročne učinke ratnih zbivanja na trendove maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj. U radu se proučava pojava maloljetničke delinkvencije na području Republike Hrvatske u dva odvojena petogodišnja razdoblja. Prvo razdoblje, od 1991. do 1995. godine, odnosi se na rat, dok se drugo, od 2006. do 2010. godine, odnosi na vrijeme mira.

Izvori podataka su godišnja izvješća Državnog zavoda za statistiku, koja su objavljena u Statističkom ljetopisu Republike Hrvatske 1996. i 2011. godine, što uključuje razdoblje od pet godina (Statistički ljetopis RH, 1996; Statistički ljetopis RH, 2011). Iz dostupnih podataka o maloljetničkoj delinkvenciji mogu se razlikovati tri skupine podataka. Prva skupina odnosi se na prijavljena kaznena djela maloljetnih delinkvenata. To su djela koja još nisu dokumentirano dokazana, ali se pretpostavlja da su ta kaznena djela počinili maloljetnici. Druga skupina podataka odnosi se na optužene maloljetnike (1991. – 1995.), te maloljetnike kojima je izrečen prijedlog za izricanje sankcije (2006. – 2010.) uvjetovano donošenjem Zakona o sudovima za mladež 1997. godine. Konačno, treća skupina podataka se odnosi na sankcije izrečene maloljetnim počiniteljima.

Provedena je usporedba vrste kaznenih djela koja su podjednako definirana zakonom u oba promatrana razdoblja (Osnovni krivični zakon RH, 1993; Kazneni zakon RH, 2011). U oba su razdoblja prisutna kaznena djela protiv života i tijela, kao i kaznena djela protiv imovine. Osim toga, pozornost je posvećena težini maloljetničke delinkvencije u vezi dobi i spola maloljetnika kojima je izrečena sankcija u pojedinim godinama promatranog razdoblja. Napokon, prikazane su izrečene sankcije. Kriterij promatranja u tome dijelu analize bila je pravomoćna sudska odluka. Kako bi se odredio značaj uočenih promjena, podaci su analizirani uporabom standardnih statističkih metoda.

U statističkoj analizi podataka korištena je metoda verižnog i baznog indeksa te hi-kvadrat test (Preacher, 2001). Statistička značajnost je određena na razini $p < 0,01$.

2. REZULTATI

Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnika u oba razdoblja prikazan je u tablicama 1 i 2, a kumulativna učestalost na slici 1.

Tablica 1: Prijavljeni, optuženi i osuđeni maloljetnici za kaznena djela (1991.– 1995.)

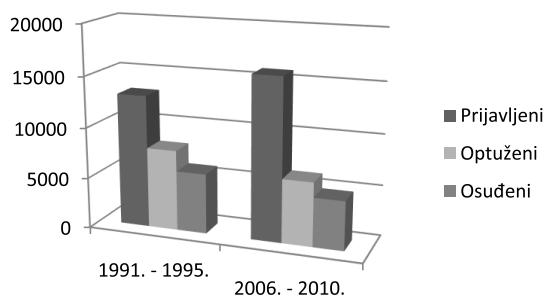
STATUS	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	Godišnji prosjek
PRIJAVLJENI	2124	2509 118/118 $I_{ver} +18\%$ $I_{baz} +18\%$	3267 130/154 $I_{ver} -30\%$ $I_{baz} +54\%$	2961 90/139 $I_{ver} -10\%$ $I_{baz} +39\%$	2174 73/102 $I_{ver} -27\%$ $I_{baz} +2\%$	2618 /123 $I_{baz} +23\%$
OPTUŽENI	1337	1240 93/93 $I_{ver} -7\%$ $I_{baz} -7\%$	1900 153/142 $I_{ver} +53\%$ $I_{baz} +42\%$	1898 99/142 $I_{ver} -1\%$ $I_{baz} +42\%$	1542 81/115 $I_{ver} -19\%$ $I_{baz} +15\%$	1583 /118 $I_{baz} +18\%$
OSUĐENI ZA SVA KAZNENA DJELA	887	749 84/84 $I_{ver} -16\%$ $I_{baz} -16\%$	1188 158/134 $I_{ver} +58\%$ $I_{baz} +34\%$	1212 102/137 $I_{ver} +2\%$ $I_{baz} +37\%$	866 71/98 $I_{ver} -29\%$ $I_{baz} -98\%$	980 /110 $I_{baz} +10\%$

I_{ver} = verižni indeks; I_{baz} = bazni indeks

Tablica 2: Prijavljeni, prijedlog za izricanje sankcije (optuženi) i izrečena sankcija (osuđeni) maloljetnici za kaznena djela (2006. – 2010.)

STATUS	2006	2007.	2008.	2009.	2010.	Godišnji prosjek
PRIJAVLJENI	2830	3191 112/ $I_{ver} +12\%$ $I_{baz} +12\%$	3419 107/121 $I_{ver} +7\%$ $I_{baz} +21$	3188 99/113 $I_{ver} -1\%$ $I_{baz} +13\%$	3270 102/116 $I_{ver} +2\%$ $I_{baz} +16\%$	2919 /103 $I_{baz} +3\%$
PRIJEDLOG ZA IZRICANJE SANKCIJE (OPTUŽENI)	1211	1250 103/103 $I_{ver} +3\%$ $I_{baz} +3\%$	1296 104/107 $I_{ver} +4\%$ $I_{baz} +7\%$	1238 96/102 $I_{ver} -4\%$ $I_{baz} +2\%$	1269 103/105 $I_{ver} +3\%$ $I_{baz} +5\%$	1252 /103 $I_{baz} +3\%$
IZREČENA SANKCIJA (OSUĐENI) ZA SVA KAZNENA DJELA	974	968 99/99 $I_{ver} -1\%$ $I_{baz} -1\%$	958 99/98 $I_{ver} -1\%$ $I_{baz} -2\%$	987 103/101 $I_{ver} +3\%$ $I_{baz} +1\%$	925 94/95 $I_{ver} -6\%$ $I_{baz} -5\%$	962 /99 $I_{baz} -1\%$

I_{ver} = verižni indeks; I_{baz} = bazni indeks

Slika 1: Kumulativna incidencija prijavljenih, optuženih i osuđenih maloljetnika

Obavljena je usporedba onih vrsta kaznenih djela koja su jednako definirana zakonom u oba razdoblja, a to su kaznena djela protiv života i tijela i ona protiv imovine. U isto vrijeme to su najčešće vrste kaznenih djela među maloljetnicima.

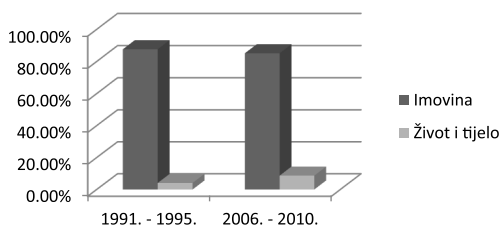
Rezultati za oba razdoblja, uspoređujući učestalost ovih dviju kategorija kriminala, prikazani su u tablicama 3 i 4, a kumulativna učestalost za svako petogodišnje razdoblje na slici 2.

Tablica 3: Osuđeni maloljetnici prema vrsti kaznenog djela (1991. – 1995.)

KAZNENO DJELO PROTIV	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	Godišnji prosjek
ŽIVOTA I TIJELA	42 4.7%	30 4.0%	35 2.9%	45 3.7%	50 5.7%	40 4.0%
IMOVINE	772 87.0%	661 88.2%	1057 88.9%	1053 86.8%	754 87.0%	859 87.6%
OSTALA KAZNENA DJELA	73 8,3%	58 7,8%	96 8,2%	114 9,5%	62 7,3%	81 8,4%

Tablica 4: Maloljetnici kojima je izrečena sankcija prema vrsti kaznenog djela (2006. –2010.)

KAZNENO DJELO PROTIV	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	Godišnji prosjek
ŽIVOTA I TIJELA	52 5.3%	63 6.5%	69 7.2%	138 13.9%	98 10.5%	84 8.7%
IMOVINE	600 61.6%	599 61.8%	618 62.6%	576 58.3%	579 62.5%	594 61.7%
OSTALA KAZNENA DJELA	322 33,1%	306 31,7%	271 30,1%	273 27,8%	248 27,0%	284 29,6%

Slika 2: Udio kaznenih djela protiv života i tijela i protiv imovine

Utvrđene su statistički značajne razlike u pogledu kaznenih djela protiv imovine a podaci pokazuju da su češća u vrijeme rata. Kaznena djela protiv života i tijela nešto su češća u miru. Rezultati su prikazani u tablici 5.

Tablica 5: Godišnji prosjek osuđenih maloljetnika prema vrsti kaznenog djela (razdoblje 1991. –1995. i 2006. – 2010.)

KAZNENO DJELO PROTIV	1991. - 1995.	2006. - 2010.	Hi-kvadrat test
ŽIVOTA I TIJELA	40 4.0%	84 8.7%	11.7 p < 0.019
IMOVINE	859 87.6%	594 61.7%	62.8 p < 0.0001
UKUPNO SVA KAZNENA DJELA	980	962	0,167 p< 0,682

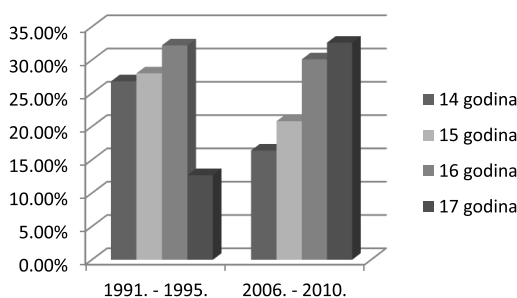
Dob i spol maloljetnika kojima je izrečena sankcija u godinama promatranog razdoblja prikazana je u tablici 6 i 7, dok je udio istih maloljetnika po dobi prikazan na slici 3.

Tablica 6: Osuđeni maloljetnici po dobi i spolu (1991. – 1995.)

DOB	SPOL	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	Godišnji prosjek
14	Muški	227	197	270	308	261	253
	Žene	13	7	12	10	12	11
15	Muški	125	201	371	390	239	265
	Žene	4	7	13	14	11	10
16	Muški	374	229	354	340	229	305
	Žene	20	6	8	11	12	11
17	Muški	116	99	155	137	97	121
	Žene	8	3	5	2	5	5
UKUPNO	Muški	842	726	1150	1175	826	944 (96,3%)
	Žene	45	23	38	37	40	36 (3,7%)

Tablica 7: Maloljetnici kojima je izrečena sankcija po dobi i spolu (2006. – 2010.)

DOB	SPOL	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	Godišnji prosjek
14	Muški	139	133	169	165	139	149
	Žene	5	8	12	9	10	9
15	Muški	182	197	195	191	169	187
	Žene	5	13	14	16	18	13
16	Muški	287	270	264	276	277	275
	Žene	19	17	13	17	12	16
17	Muški	318	315	271	301	295	300
	Žene	19	15	20	12	5	14
UKUPNO	Muški	926	915	899	933	880	911 (94,6%)
	Žene	48	53	59	54	45	52 (5,4%)

Slika 3: Udio maloljetnika kojima je izrečena sankcija (osuđeni) po dobi

Statistička analiza pokazala je značajne razlike u intenzitetu aktivnosti maloljetnih delinkvenata u vrijeme rata. Mlađe dobne skupine češće su počinile kaznena djela, s najvećim udjelom u 16-oj godini života. U miru je utvrđeno kontinuirano povećanje intenziteta maloljetničke delinkvencije s odrastanjem, bez značajne razlike među dobnim skupinama. Rezultati statističke analize prikazani su u tablici 8.

Tablica 8: Maloljetnici kojima je izrečena sankcija (osuđeni) po dobi (razdoblje 1991. - 1995. i 2005.- 2010.)

RAZDOBLJE	14	15	16	17	Hi-kvadrat test
1991. – 1995.	264	275	316	126	144.7 p < 0.0001
2006. – 2010.	158	200	290	314	15.5 p < 0.02

Maloljetnicima su izrečene razne sankcije; od odgojnih mjera do maloljetničkog zatvora. Rezultati su prikazani u tablicama 9 i 10.

Tablica 9: Osuđeni maloljetnici prema sankcijama (1991. – 1995.)

Maloljetne osobe	MJERE	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	Godišnji prosjek
Stariji	Zatvor	3	15	13	7	4	8 0,8%
	Odgojne mjere	516	322	509	483	339	434
	Sudski ukor	169	123	212	184	127	44.3%
	Pojačana briga i nadzor	187	110	176	177	130	
	Druge mjere	162	89	121	122	82	
Mladi	Odgojne mjere	368	412	666	722	523	538
	Sudski ukor	97	141	249	235	179	54.9%
	Pojačana briga i nadzor	142	140	249	270	207	
	Druge mjere	130	131	169	217	137	
UKUPNO		887	749	1188	1212	866	980

Tablica 10: Maloljetnici kojima je izrečena sankcija (osuđeni) prema vrsti sankcija (2006. – 2010.)

Maloljetne osobe	MJERE	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	Godišnji prosjek
Stariji	Zatvor	12	14	9	12	13	12 1,2%
	Odgojne mjere	611	583	537	574	556	572
	Sudski ukor	32	41	29	30	23	59.5%
	Pojačana briga i nadzor	239	227	223	206	193	
	Posebne obveze	247	224	190	130	214	
Druge mjere	93	91	95	208	126		
Mladi	Odgojne mjere	351	351	390	381	336	378
	Sudski ukor	24	18	34	20	19	39,3%
	Pojačana briga i nadzor	142	167	170	156	133	
	Posebne obveze	85	81	115	124	104	
Druge mjere	100	105	93	101	100		
UKUPNO		974	968	958	987	952	962

Statistička analiza podataka pokazuje da ne postoji značajna razlika s obzirom na broj izrečenih kazni maloljetničkog zatvora. Što se tiče odgojnih mjera prema starijim maloljetnicima, postoji statistički značajna razlika koja pokazuje veći broj tih mjera u miru, dok su mlađim maloljetnicima ove mjere češće izricane za vrijeme rata.

Rezultati statističke analize podataka prikazani su u tablici 11.

Tablica 11: Maloljetnici kojima je izrečena sankcija (osuđeni) prema vrsti sankcija (razdoblje 1991. – 1995. i 2006. – 2010.)

OSUĐENI MALOLJETNICI	MJERE	1991. – 1995.	2006. – 2010.	Hi-kvadrat test
STARIJI	Maloljetnički zatvor	8	12	9.3
	Odgojne mjere	434	572	p < 0.05 51.2 P < 0.0001
MLADI	Odgojne mjere	538	378	45.0 p < 0.0001

3. RASPRAVA

Uspoređena su samo ona kaznena djela koja su jednako definirana Kaznenim zakonom RH u oba razdoblja, poput onih protiv života i tijela i protiv imovine. Ukupan broj maloljetnika kojima je izrečena sankcija za sva kaznena djela u oba promatrana razdoblja je podjednak, u prosjeku gotovo tisuća godišnje (ratno razdoblje -980: mirnodopsko razdoblje -962). Nije utvrđena statistički značajna razlika (hi-kvadrat test = 0,167; $p < 0,682$). Rezultati dobiveni analizom verižnog indeksa pokazuju u drugoj i trećoj promatranoj godini ratnog razdoblja znatan porast broja prijavljenih, uz znatan pad u posljednje dvije promatrane godine. Analiza baznog indeksa, pri čemu je 1991. uzeta kao bazna godina, za čitavo ratno razdoblje pokazuje prosječni godišnji porast od 23 %. U mirnodopskom razdoblju verižni indeks pokazuje sličan trend prijavljenih uz znatno niže vrijednosti, pri čemu je prosječni bazni indeks u porastu za 3 %. Što se tiče optuženih, verižni indeks u ratnom razdoblju pokazuje znatan porast u 1993. pa i 1994. godini, dok bazni indeks pokazuje prosječni godišnji porast od 18 %. Verižni indeks za one s prijedlogom za izricanje sankcije u mirnodopskom razdoblju pokazuje male oscilacije, dok je prosječni bazni indeks u porastu od svega 3%. Istovremeno, broj maloljetnika kojima je izrečena sankcija (osuđeni) u ratnom razdoblju iz godine u godinu znatno varira, što pokazuje vrijednosti verižnog indeksa. Jednake promjene pokazuje i bazni indeks uz prosječni godišnji porast od 10%. Oscilacije u broju maloljetnika kojima je izrečena sankcija (osuđeni) u mirnodopskom razdoblju su minimalne, što pokazuje vrijednosti verižnog i baznog indeksa, uz minimalan prosječni godišnji pad; -1 %.

Udio kaznenih djela protiv imovine značajno je veći u ratnom razdoblju (87,6 %, u odnosu na mirnodopsko razdoblje 61,7%), što potvrđuje statistička značajnost razlike (hi-kva-

drat test: 62,8; $p < 0,0001$), dok je broj kaznenih djela protiv života i tijela češći u mirnodopskom razdoblju (ratno razdoblje 4,0%, a mirnodopsko razdoblje 8,7 %) uz statistički značajnu razliku (hi-kvadrat test: 11.7, $p < 0,019$). To govori o činjenici da je nezakonito stjecanje imovine u ratnom razdoblju bio češći razlog za činjenje maloljetničkih kaznenih djela. Ovaj odnos u strukturi kriminaliteta je još zanimljiviji kada se zna da su maloljetnici tijekom ratnog razdoblja bili češće izravno ili neizravno (putem medija) svjedoci patnji i razaranja. Promjena društvenih okolnosti uzrokovanih ratom i migracije stanovništva (raseljeni, prognani) dovode do naglih promjena u strukturu stanovništva. Drugi mogući razlozi za ovu pojavu mogu biti potencijalne kulturne razlike nastale zbog nagle strukturne promjene stanovništva, osiromašenje obitelji, promjene obiteljskih odnosa i stres, kao što je navedeno u rezultatima drugih istraživanja (Cajner Mraović i Stamatel, 2000; Mikšaj, Todorović i Butorac, 1991; Cajner Mraović i Šućur, 1997; Stašević, Ropac i Lučev, 2005). Također pri razmatranju teme treba svakako uzeti u obzir činjenicu da se u promatranom razdoblju mijenjao kaznenopravni okvir s naglaskom na donošenje Zakona o sudovima za mladež 1997. godine, ali i da su se s druge strane uslijed ratnih i poratnih prilika mijenjali prioriteti u radu policije i drugih subjekata socijalne kontrole.

Nedavna su istraživanja utvrdila postojanje neizravne veze između socijalne osjetljivosti i djela počinjenih među skupinama adolescenata (Vettenburg, Brondeel, Gavray i Pauwels, 2013). To svakako vrijedi i za mlade ljude koji su raseljeni zbog rata. Istraživanje o utjecaju rata u domovini na delinkventno ponašanje mladih imigranata u Švedskoj pokazalo je značajnu povezanost s povećanjem kriminalne aktivnosti na početku rata. U kasnijem tijeku rata njegov utjecaj gotovo nestaje, a kriminalna aktivnost u skupini se smanjuje (Beckley, 2013). Razlike u zlostavljanju i počinjenju kaznenih djela maloljetnika koji dolaze iz raseljenih obitelji u Nizozemskoj potvrdio je utjecaj ove činjenice na nasilno ponašanje mladih (Lahlah, Van der Knaap i Bogaerts, 2013). Ovi rezultati ukazuju na to da je rat pojačao utjecaj brojnih čimbenika u sklopu takvih obitelji i mogućeg utjecaja na nasilno ponašanje mladih.

Dobna struktura maloljetnih delinkvenata je različita tijekom ratnog razdoblja u odnosu na mirnodopsko vrijeme. U oba razdoblja broj maloljetnih delinkvenata je bio podjednak. Nema statistički značajne dobne razlike u intenzitetu delinkventne aktivnosti. U ratnom razdoblju raste broj mladih maloljetnika kojima je izrečena sankcija. U 16-oj godini života delinkventna aktivnost bila je najveća, uz dokazanu statistički značajnu razliku (hi-kvadrat = 144,7, $p < 0,0001$). U 17-oj godini života došlo je do naglog pada broja počinitelja. Ovaj rezultat ukazuje na povećanu delinkventnu aktivnost u mlađim dobnim skupinama. U miru postoji kontinuirani porast intenziteta delinkvencije mladih prema dobi, bez značajnih razlika među dobnim kategorijama (hi-kvadrat = 15.5, $p < 0,2$). Udio među maloljetnim delinkventima ženskog spola je vrlo nizak. U ratnom razdoblju iznosi samo 3,7 %. U poslijeratnom razdoblju je izrečena sankcija 5,4 %, maloljetnica što je blagi porast u odnosu na ratno razdoblje.

Najveći broj kaznenih djela maloljetnika zabilježen je u ratnom razdoblju u 1993. i 1994. godini. Budući da je rat potrajao tri godine, socijalne i obiteljske okolnosti, postale su sve značajnije za povećanje delinkventne aktivnosti. Mirnodopski proces koji je počeo 1995. godine vjerojatno je imao pozitivan utjecaj na promjene u općem društvenom okruženju i na taj način smanjio maloljetničku delinkvenciju (Kilbourn, 1994; Jensen, 1994; Begovac, Rudan, Begovac, Vidović i Majić, 1997; Einat i Herzog, 2011; Wilson, Stover i Berkowitz, 2009). Tijekom mirnodopskog razdoblja intenzitet maloljetničke delinkvencije ostao je gotovo nepromijenjen kroz sve promatrane godine.

Zanimljivo je usporediti vrste sankcija izrečenih maloljetnicima u promatranim razdobljima. Znamo da se sankcije za maloljetnike razlikuju uzimajući u obzir godine života počinitelja. Stariji maloljetnici, uz odgojne mjere, mogu se kazniti maloljetničkim zatvorom. Mlađi maloljetnici u razmatranim razdobljima sankcionirani su kroz razne oblike odgojnih mjera. Kazna maloljetničkog zatvora je iznimna mjera koja se prema dobivenim podacima rijetko primjenjuje prema starijim maloljetnicima (u prosjeku 0,8 % u ratnom razdoblju prema 1,2 % u mirnodopskom razdoblju), a značajne razlike u promatranim razdobljima nije bilo (hi-kvadrat = 9,3, $p < 0,05$). Tijekom pet ratnih godina bio je usporediv omjer sudskih ukora i povećane brige i nadzora, kao i odgojnih mjera, izrečenih mlađim i starijim maloljetnicima (54,9 % mlađi: 44,3 % stariji). U poslijeratnom razdoblju taj omjer se promijenio (39,3 % mlađi: 59,6 % stariji), jer su nametnute nove odgojne mjere poput mjere posebnih obveza. Pokazalo se da su češće izrečene odgojne mjere u miru starijim maloljetnicima (hi-kvadrat = 51.2, $p < 0,0001$), dok se u ratu češće primjenjuju na mlađe maloljetne osobe (hi-kvadrat = 45.0, $p < 0,0001$).

Rezultate ove analize svakako treba promatrati i u odnosu na činjenicu da rat i poraće ne ostavljaju traga samo na pojavi maloljetničke delinkvencije, nego izravno utječu i na funkcioniranje tijela socijalne kontrole. Drugim riječima, uočeni trendovi i promjene u broju maloljetnih osoba kojima je izrečen prijedlog za sankciju ili kojima je izrečena sankcija, nisu posljedica isključivo promjena u fenomenologiji i etiologiji maloljetničke delinkvencije, nego proizlaze i iz promjena koje su se dogodile na razini policije i ukupnog sustava sudovanja za mladež u našoj zemlji.

4. ZAKLJUČAK

Pri donošenju zaključaka, na temelju prikazanih rezultata, valja imati na umu glavno ograničenje ove analize, a to je rano poslijeratno razdoblje. Međutim, ono je sukladno sa ciljem rada, a to je analiza kratkoročnih utjecaja rata na osobitosti maloljetničke delinkvencije u Republici Hrvatskoj. Ostaje otvoreno pitanje dugoročnog utjecaja rata na maloljetničku delinkvenciju. Istraživanje pokazuje da je broj prijavljenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela za 10 % niži u ratnom razdoblju u odnosu na mirnodopsko razdoblje. Češća kaznena djela maloljetnih počinitelja su ona protiv imovine, dok su ona protiv života i tijela znatno rjeđa. Ostaje nam istražiti u kojoj su mjeri ratni događaji i time izazvane traume, koje pogotovo teško proživljavaju maloljetne osobe, utjecali na porast kaznenih djela protiv života i tijela koje su počinili maloljetnici u razmatrano vrijeme mira.

U ratnom razdoblju, posebno 1993. i 1994. godine, istraživanje pokazuje kako je utvrđena delinkventna aktivnost porasla posebno u mlađim dobnim skupinama, što je vjerojatno povezano s prisutnim nepovoljnim socijalnim ambijentom. Maloljetnički zatvor kao kaznena mjera, češće je izricana mjera u mirnodopskom razdoblju negoli u ratnom. Dobiveni rezultati također pokazuju kako su odgojne mjere češće izricane starijim maloljetnicima u mirnodopsko vrijeme, dok su u ratnom razdoblju ove mjere češće primijenjene na mlađe maloljetnike pri čemu svakako imamo na umu i promjenu Zakona o sudovima za mladež koje su se dogodile u drugom promatranom razdoblju.

Može se zaključiti da maloljetnička delinkvencija tijekom rata u Hrvatskoj ima svoje karakteristike koje mogu biti povezane s promijenjenim društvenim okolnostima i utjecajem

rata na rast i razvoj mladih osoba, no za potpunije zaključke o korelacijama rata i maloljetničke delinkvencije u Hrvatskoj, potrebno je pričekati rezultate analize dugoročnih utjecaja ratnih pa i poratnih zbivanja na trendove i fenomenologiju maloljetničke delinkvencije.

LITERATURA

1. Beckley, L. A. (2013). *Correlates of war? Towards an understanding of nativity-based variation in immigrant offending*. European Journal of Criminology, 10, 408.-423. doi:10.1177/1477370812470902.
2. Begovac, I., Rudan, V., Begovac, B., Vidović, V. i Majić, G. (1997). *Self-image, war psychotrauma and refugee status in adolescents*. The Journal of Social Psychology, 137 (3), 277.-283.
3. Brumen-Budanko, Z. (1992). *Psychological problems of displaced persons*. Socijalna psihijatrija, 2 (1), 271.-280.
4. Budanko, Z. (1991). *Dijete u ratu*. U: Klain, E. (urednik). Uvod u ratnu psihologiju i psihijatriju. Zagreb: GSSRH.
5. Cajner Mraović, I. i Šučur, Z. (1997). *Razlike u socijalnoekonomskom statusu, tijeku školovanja i obiteljskoj patologiji maloljetnih delinkvenata s obzirom na migratornost njihovih obitelji*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 33 (1), 1.-12.
6. Cajner Mraović, I. i Stamatel, J. P. (2000). *Maloljetnička delinkvencija u Hrvatskoj: Trend poraća, "amerikanizacije" ili globalizacije?* Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 7, 505.-540.
7. Državni zavod za statistiku. (1996). *Statistički ljetopis Republike Hrvatske*. Zagreb.
8. Državni zavod za statistiku. (2011). *Statistički ljetopis Republike Hrvatske*. Zagreb.
9. Einat, T. i Herzog, S. (2011). *A new perspective for delinquency: culture conflict measured by seriousness perceptions*. Int J Offender Ther Comp Criminology, 55 (7), 1072.-1095. doi: 10.1177/0306624X10380553.
10. *Examining the relationship between ethnicity, child abuse and violent offending*. European Journal of Criminology, 10, 641.-658. doi: 10.1177/1477370812467570
11. Gassler, K. (1995). *Wunden die nicht vergehen. Extremtraumatisierung in der Pubertet*. Psyche, 49 (1), 41.-68.
12. Jensen, S. B. (1994). *Traumatized families under war conditions in the countries of former Yugoslavia*. Socijalna psihijatrija, 22 (1), 55.-64.
13. *Kazneni zakon RH*. NN 125/11.
14. Kilbourn, P. (1994). *Responses to the psychological trauma of children in war: Appropriateness of resources from the social and religious agencies*. Doktorska disertacija. Trinity Evangelical Divinity School, USA.
15. Kocijan-Hercigonja, D. (1992). *Psychiatric problems of displaced children*. Socijalna Psihijatrija, 20 (1), 147.-150.

16. Lahlah, E., Van der Knaap, M. L. i Bogaerts, S. (2013). *Dangerous boys or boys in danger?*
17. Maučević, V. (1991). *Psihijarijski poremećaji u modernom ratu*. U: Priručnik iz ratne medicine za liječnike opće prakse. Zagreb: GSSRH.
18. Mikšaj Todorović, Lj. i Butorac, K. (1991). *Testiranje razlika u strukturi obitelji maloljetnih delinkvenata u Republici Hrvatskoj u prijeratnom i poslijeratnom razdoblju*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta Rijeka, 26, 691.-706.
19. Miller, T. i Kraus, R. (1994). *Natural and environmental disasters: Psychological issues and clinical responses*. Integrative Psychiatry, 10 (1), 128.-132.
20. Moro, Lj. (1991). *Emocionalne reakcije raseljenih osoba*. U: Klain, E. (urednik). Uvod u ratnu psihologiju i psihijatriju. Zagreb: GSSRH.
21. Moro, Lj. i Vidović, V. (1991). *Psihološke promjene kod djece i odraslih raseljenih osoba*. U: Klain, E. (urednik). Uvod u ratnu psihologiju i psihijatriju. Zagreb: GSSRH.
22. Mrug, S. i Windle M. (2010). *Prospective effects of violence exposure across multiple contexts on early adolescents' internalizing and externalizing problems*. Journal of Adolescent Health, 46 (6), 545.-552.
23. *Osnovni krivični zakon RH*. NN 31/93.
24. Preacher, K. J. (2001). *Interaktivni alat za izračun hi-kvadrat testa* [Računalni softver]. Dostupno na internetu (www.quantpsy.org i www.testovi.info/hi-kvadrat-test-kalkulator.html).
25. Stanić, I. (2006). *Maloljetnička delinkvencija – opasan socijalni fenomen*. Pedagoška stvarnost, 52 (7-8), 650.-670.
26. Stašević, I., Ropac, D. i Lučev, O. (2005). *Association of stress and delinquency in children and adolescents*. Collegium Antropologicum, 29 (1), 27.-32.
27. Vettenburg, N., Brondeel, R., Gavray, C. i Pauwels, J. R. L. (2013). *Societal vulnerability and adolescent offending: The role of violent values, self-control and troublesome youth group involvement*. European Journal of Criminology, 10, 444.-461. doi: 10.1177/1477370812470777.
28. Weine, S. M., Becker, D.F., McGlashan, T. H., Laub, D., Lazrove, S., Vojvoda, D. i Hyman, L. (1995). *Psychiatric consequences of "ethnic cleansing: clinical assessments and trauma testimonies of newly resettled bosnian refugees*. American Journal of Psychiatry, 152, 536.-542.
29. Wilson, H. W., Stover, C. S. i Berkowitz, J. J. (2009). *Research review: The relationship between childhood violence exposure and juvenile antisocial behavior: a meta-analytic review*. J Child Psychology and Psychiatry, 50 (1), 69.-79. doi: 10.1111/j.1469-7610.2008.01974.
30. *Zakon o kaznenom postupku RH*. NN 53/91.
31. *Zakon o sudovima za mladež*. NN 111/97., NN 84/11.

Summary

Dubravko Derk, Ina Stašević

Comparison of some trends of juvenile delinquency in Croatia during the war and post-war period

The purpose of this study is comparison of some basic aspects of juvenile delinquency in the Republic of Croatia during the war period (1991. – 1995.) and the post-war period (2006. – 2010.) The analysis is based on official data on the number of minors who were reported for a criminal offense in that period, or who were accused or have been sentenced to a proposal for the imposition of sanctions and those imposed by sanctions. However, the juvenile justice system in Croatia uses a term proposal for sanctioning instead of indictment or imposed by sanction instead of conviction. This study observes data related to the overall juvenile crime, crime against property, life and body. Presented data was obtained from the Statistical Yearbook of the Republic of Croatia and analysed by the methods of descriptive statistics, trend analysis, chainbase index and the chi-square test. The results indicate more intense criminal activity of minors in the wartime than in the post-war period and also indicate the significant increase in the overall juvenile delinquency in one part of the war period. Differences were also observed in the imposition of sanctions in the stated periods. Given the lack of research of the war and post-war influence on the juvenile crime, this study provides important data on the short-term effects and raises the question of long-term impact of the war and post-war period on juvenile crime.

Key words: juvenile, delinquency, war, post-war period, Croatia.